

Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről

(2013. február — 2015. február)

(Folytatás)

4. A NEMZETISÉGI KÖZNEVELÉS, OKTATÁS

A köznevelésért felelős tárca a nemzetiségi közneveléssel kapcsolatos feladatait a beszámolási időszak két évében is az országos nemzetiségi önkormányzatokkal és az Országos Nemzetiségi Tanáccsal együttműködésben látta el. Az alábbi leíráson kívül, a nemzetiségi oktatásra vonatkozó összefoglaló táblázatok (nemzetiségi nevelésben, oktatásban résztvevő intézmények száma, illetve gyermekek, tanulók létszáma) a 6. számú mellékletben találhatóak.

4.1. A nemzetiségi nevelés-oktatás tartalma, struktúrája, szabályozása

Az *óvodai nevelés*, ezen belül a nemzetiségi óvodai nevelés a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC törvény (a továbbiakban: köznevelési törvény) hatálybalépését követően továbbra is a helyi önkormányzatok kötelező feladata maradt. Az *iskolai nevelés-oktatást* és annak részeként a nemzetiségi iskolai nevelés-oktatást az állam kötelező feladataként határozta meg az új jogszabály. Ennek megfelelően az iskolák működéséről 2013. január 1-től a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (a továbbiakban: KLIK) gondoskodik, meghatározott esetekben az iskolaépület tulajdonjogával rendelkező helyi önkormányzatokkal együttműködésben. A fenti intézkedés eredményeként lényegesen csökkent a nemzetiségi iskolarendszert az elmúlt években jellemző finanszírozási problémák kockázata.

Legalább nyolc szülő kezdeményezésére továbbra is meg kell szervezni és fenn kell tartani a nemzetiségi óvodai nevelést és iskolai nevelés-oktatást, a nemzetiségi nevelést, oktatást érintő fenntartói döntések esetén megmarad a nemzetiségi önkormányzatok egyetértési joga, továbbá a nemzetiségi önkormányzatok átvehetnek, fenntarthatnak köznevelési intézményeket.

A nemzetiségi oktatásnak e közösségek képviselői szerveivel együttműködésben történő alakítása is a nemzetiségi autonómia egyfajta megnyilvánulása. A hatályos szabályozás szerint a helyi nemzetiségi önkormányzatoknak a nemzetiségi neveléssel, oktatással összefüggő meghatározó kérdésben (nemzetiségi intézmény létesítése, megszüntetése, átszervezése, nevének megállapítása, költségvetésének meghatározása és módosítása, vezetőjének megbízása, megbízásának visszavonása) egyetértési joguk van.

Az országos nemzetiségi önkormányzatok véleményezési, illetve a nevelés, oktatás tartalmával kapcsolatban egyetértési joggal rendelkeznek. Ennek megfelelően a nemzetiség óvodai nevelésének irányelve és a nemzetiség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló miniszteri rendelet és a nemzetiségi kerettantervek kiadásához be kellett szerezni az érintett országos nemzetiségi önkormányzatok egyetértését.

Az oktatásért felelős miniszter tanácsadó testületként működő Országos Nemzetiségi Tanács véleményt formál minden olyan kérdéstről, előterjesztésről, intézkedésről, amely érinti a nemzetiségi nevelést, oktatást.

4.2. A nemzetiségi önkormányzatok, mint intézményfenntartók

A jogszabályi előírásoknak megfelelően a nemzetiségi önkormányzatok nevelési-oktatási intézményeket alapíthatnak és működtethetnek, valamint átvehetik más fenntartók által létesített nemzetiségi nevelési, oktatási intézmények fenntartását.

Ennek eredményeként az elmúlt évek során az országos nemzetiségi önkormányzatok az alábbi intézmények fenntartását vették át:

Fenntartó	Intézmény neve, település	Átvétel időpontja
Magyarországi Németek Országos Önkormányzata	Koch Valéria Gimnázium, Általános Iskola, Óvoda, Kollégium és Pedagógiai Intézet, Pécs	2004
	Friedrich Schiller Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium, Pilisvörösvár	2004
Országos Szlovák Önkormányzat	Szlovák Általános Iskola, Óvoda és Kollégium, Szarvas	2004
	Szlovák Gimnázium, Általános Iskola, Óvoda és Kollégium, Békéscsaba	2005
	Magyar-Szlovák Két Tanítási Nyelvű Nemzetiségi Általános Iskola és Kollégium, Sátoraljaújhely	2007
	Szlovák Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola és Óvoda, Tótkomlós	2013
	Szlovák Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium, Budapest	2014
Országos Horvát Önkormányzat	Hercegszántói Horvát Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola és Kollégium, Hercegszántó	2000
	Miroslav Krleža Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium, Pécs	2012
Szerb Országos Önkormányzat	Battonyai Két Tanítási Nyelvű Szerb Általános Iskola és Óvoda, Battonya	2011
	Nikola Tesla Szerb Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium, Budapest	2013
Országos Szlovén Önkormányzat	Kossics József Kétnyelvű Általános Iskola és Óvoda, Felsőszölnök	2012
	Apátistvánfalvi Kéttannyelvű Általános Iskola és Óvoda, Apátistvánfalva	2012
Magyarországi Románok Országos Önkormányzata	Magdu Lucian Román Általános Iskola és Óvoda, Battonya	2011
	Eleki Román Általános Iskola, Elek	2012
	Kétegyházi Román Nemzetiségi Általános Iskola és Óvoda, Kétegyháza	2012
	Bihar Román Nemzetiségi Kéttannyelvű Általános Iskola és Óvoda, Körösszakál	2012
	N. Balcescu Román Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium, Gyula	2013
	Románvárosi Óvoda, Gyula	2014
Országos Roma Önkormányzat	Dr. Hegedűs T. András Szakiskola, Középiskola, Általános Iskola és Kollégium, Szolnok	2012
	Tiszapüspöki Általános Iskola, Tiszapüspöki	2012
	Teleki József Általános Iskola és Szakiskola, Szirák	2012
Magyarországi Görögök Országos Önkormányzata	Nikosz Beloianisz Általános Művelődési Központ, Beloianisz	2012

Fentiekén túl a bolgár, a görög és a lengyel országos önkormányzat kiegészítő nemzetiségi nyelvoktató iskolát tart fenn.

Több települési nemzetiségi önkormányzat is átvett a helyi önkormányzattól, illetve a KLIK-től nemzetiségi köznevelési intézmény fenntartását:

Intézmény neve, település	Nemzetiség	Intézmény jellege	Átvétel időpontja
Hauck János Német Nemzetiségi Általános Iskola, Piliscsaba	német	iskola	1999
Tarkabarka-Kunterbunt Óvoda, Budakeszi	német	óvoda	2004
Csupaszív Kétnyelvű Óvoda, Törökbálint	német	óvoda	2009
Wunderland Kindergarten A Szekszárdi Német Nemzetiségi Önkormányzat Óvodája, Szekszárd	német	óvoda	2006
Lustige Zwerge Német Nemzetiségi Óvoda, Solymár	német	óvoda	2005
Mecseknádasdi Schlossgarten Óvoda és Bölcsőde, Mecseknádasd	német	óvoda és bölcsőde	2014
Felső-Mátrai Zakupszky László Általános Iskola és Óvoda, Mátrászentimre	szlovák	óvoda és iskola	2012
Komlóscai Ruszin Nemzetiségi Általános Iskola, Komlóska	ruszin	iskola	2014
Nakovich Mihály Általános Iskola, Kópháza	horvát	iskola	2014
Taksony Vezér Német Nemzetiségi Általános Iskola, Taksony	német	iskola	2014
Újhartyáni Német Nemzetiségi Általános Iskola, Újhartyán	német	iskola	2014
Grassalkovich Antal Német Nemzetiségi és Kétnyelvű Általános Iskola, Vecsés	német	iskola	2014
Csolnoki Német Nemzetiségi Általános Iskola, Csolnok	német	iskola	2014

4.3. A nemzetiségi intézmények működtetése, finanszírozása

Az óvodák, köztük a nemzetiségi óvodák fenntartása továbbra is a helyi önkormányzatok kötelező feladata maradt. Finanszírozásuk 2013. január 1-től megváltozott, a normatív finanszírozás helyébe feladatfinanszírozás lépett. Az éves költségvetési törvény ennek megfelelően 2013-tól bértámogatást és működési támogatást (2013-ban 54 000 Ft/fő/év, 2014-ben 56 000 Ft/fő/év, illetve 2015-ben 70 000 Ft/fő/év) biztosít a feladat ellátásához a helyi önkormányzatok részére.

A finanszírozás tekintetében a helyi önkormányzatok által fenntartott óvodák és a nemzetiségi óvodák támogatásai között nincs különbség, ugyanazt a bér- és működési támogatást vehetik igénybe a költségvetési törvény alapján.

A KLIK által fenntartott iskolák finanszírozása a KLIK költségvetésében biztosított, a nemzetiségi nevelés-oktatás kötelező feladat, így ennek finanszírozásáról is gondoskodnia kell a KLIK-nek.

A nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott köznevelési intézmények finanszírozása is biztosított. A költségvetési törvény alapján az átlagosnál alacsonyabb tanulólétszám, 8 fő esetén vehetik igénybe a bértámogatást, és az egyházi fenntartókkal egyezően gyermekenként, tanulónként 160 000 Ft/fő/év működési támogatás igénybevitelére is jogosultak. Amennyiben az alacsony tanulólétszám miatt a fenti források nem elegendőek, a köznevelésért felelős miniszterrel kötött köznevelési szerződés keretében további kiegészítő támogatást kaphatnak. Jelenleg négy, a szerb, a szlovén, a szlovák (budapesti intézmény) és a román (kivéve a gyulai iskola) országos nemzetiségi önkormányzattal és egy települési nemzetiségi önkormányzattal (Mátrászentimre) kötött a tárca köznevelési szerződést.

Óvodai nevelés

Magyarországon a kiterjedt óvodai hálózat a kisgyermek 85%-át látja el. A köznevelési törvény értelmében 2015 szeptemberétől 3 éves kortól kötelező az óvodai részvétel, ezáltal is elősegítve a későbbi sikeres iskolai beilleszkedést és eredményes előremenetelt, ami az iskolarendszertől történő korai távozás megelőzését is szolgálja. Az óvodáztatás kiterjesztésének bevezetését kapacitásfejlesztés készítette elő, amely magában foglalja az óvodai férőhelybővítést célzó beruházásokat. 2014-ben a központi költségvetés 1 Mrd Ft támogatást (összesen, önrésszel - önkormányzatok, önkormányzati társulások – együtt 3,3 Mrd Ft) biztosított óvodai férőhelybővítésre, mintegy 5000 óvodai férőhely kerül kialakításra. Az intézkedés segíti egyúttal a szülők munkaerő-piaci részvételét is.

A nemzetiségi nevelés – oktatás segítése (TÁMOP 3.4.1.A-11/2.)

A pályázat célja a nemzetiségi nevelés-oktatás tanulói, tanári eszközeinek a fejlesztése, pedagógus-továbbképzések kidolgozása volt. A kétfordulós pályázaton nemzetiségi köznevelési intézmények és az országos nemzetiségi önkormányzatok alkotta konzorciumok vehettek részt. Az első forduló 250 M Ft felhasználásával zárult. A pályázat második szakaszában lényegesen magasabb összeg állt rendelkezésre, amelyből a kisebb lélekszámú nemzetiségek esetében maximum 50, a nagyobb lélekszámúak esetében pedig maximum 200 M Ft összegű támogatás volt elnyerhető. A pályázóknak két év állt rendelkezésükre a projekt megvalósítására. A pályázat keretében tankönyvek, munkafüzetek, szemléltető eszközök, mérőeszközök, digitális tananyagok, pedagógus-továbbképzési programok és a nemzetiségi óvodai nevelést segítő módszertani anyagok fejlesztésére nyílt lehetőség. Az alábbi, pályázatokat és támogatásokat bemutató táblázatban szereplő adatok a 2015. január végi állapotot tükrözik:

Konzorcium vezetője	Pályázat címe	Megítélt támogatás	Projekt befejezése
Szlovák Gimnázium, Általános Iskola, Óvoda és Kollégium	Szlovák nemzetiségi oktatás, nevelés taneszközeinek fejlesztése II. szakasz	184,46 M Ft	2014.08.31.
Battonyai Két Tanítási Nyelvű Szerb Általános Iskola és Óvoda	Oktatási program fejlesztése a szerb közösség közoktatás fejlesztési céljai megvalósulása érdekében II. szakasz	197,83 M Ft	2014.08.31.
Koch Valéria Gimnázium, Általános Iskola, Óvoda és Kollégium	Német nemzetiségi tanulók nevelésének és oktatásának segítése	188,19 M Ft	2014. 10.31.
Országos Ruszin Önkormányzat	A ruszin, lengyel, görög nyelvoktatás feltételeinek megteremtése az iskolarendszerű tanítás keretein belül	141,43 M Ft	2015.06.30.
Apátistvánfalvi Kéttannyelvű Általános Iskola és Óvoda	A szlovén és bolgár nemzetiségi oktatás minőségének javítása, új pedagógiai rendszerelemek segítségével	175,84 M Ft	2015. 04.30.
Hercegszántói Horvát Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola és Kollégium	Horvát taneszközök és támogató programok fejlesztése	193,62 M Ft	2014.09. 30.
„Nicolae Balcescu” Román Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium	Modern oktatási programok kidolgozása a magyarországi román nemzetiségi kétnyelvű és nyelvoktató iskolák számára	171,47 M Ft	2015.02. 28.
Országos Roma Önkormányzat	Kompetenciaalapú tananyagfejlesztés II.- és roma kultúra és nyelv ápolása	151,88 M Ft	2015.06. 30.

A roma gyermekek, tanulók oktatási esélyeinek javítását célzó intézkedések

Annak érdekében, hogy a hátrányos helyzetű, illetve halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek és tanulók számára igénybe vehető támogatások még inkább célzottan jussanak el az érintett célcsoportokhoz, a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet definíciója pontosításra került: 2013. szeptember 1-étől e fogalmak meghatározását a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény helyett a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) 67/A. §-a rögzíti. Ennek értelmében:

1. *Hátrányos helyzetű* az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek és nagykorúvá vált gyermek, aki esetében az alábbi körülmények közül egy fennáll:

- a) a szülő vagy a családbafogadó gyám alacsony iskolai végzettsége, ha a gyermeket együtt nevelő mindkét szülőről, a gyermeket egyedül nevelő szülőről vagy a családbafogadó gyámról – önkéntes nyilatkozata alapján – megállapítható, hogy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésekor legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezik,
- b) a szülő vagy a családbafogadó gyám alacsony foglalkoztatottsága, ha a gyermeket nevelő szülők bármelyikéről vagy a családbafogadó gyámról megállapítható, hogy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésekor az Szt. 33. §-a szerinti aktív korúak ellátására jogosult vagy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésének időpontját megelőző 16 hónapon belül legalább 12 hónapig álláskeresőként nyilvántartott személy,
- c) a gyermek elégtelen lakókörnyezete, illetve lakáskörülményei, ha megállapítható, hogy a gyermek a településre vonatkozó integrált településfejlesztési stratégiában szegregátumnak nyilvánított lakókörnyezetben vagy félkomfortos, komfort nélküli vagy szükséglakásban, illetve olyan lakáskörülmények között él, ahol korlátozottan biztosítottak az egészséges fejlődéséhez szükséges feltételek.

2. *Halmazottan hátrányos helyzetű*

- a) az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek és nagykorúvá vált gyermek, aki esetében az (1) bekezdés a)–c) pontjaiban meghatározott körülmények közül legalább kettő fennáll,
- b) a nevelésbe vett gyermek,
- c) az utógondozói ellátásban részesülő és tanulói vagy hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőtt.

Az esélyteremtést több stratégia, valamint köznevelési vonatkozású intézkedések szolgálják.

A **Köznevelési stratégia** a köznevelési rendszer hátránykompenzációs funkciójának erősítése érdekében a következő beavatkozási irányokat rögzíti: a befogadó oktatás megteremtése; olyan oktatás-szervezési gyakorlatok támogatása, amelyek heterogén összetételű tanulói csoportok pedagógiai differenciálás mellett történő oktatását segítik; az egyéni sajátosságokhoz és szükségletekhez alkalmazkodó korszerű pedagógiai módszerek elterjesztése; a sérülékeny társadalmi csoportokhoz tartozó tanulók iskolai sikerességének támogatása szakmai-tartalmi fejlesztéssel; valamint oktatási esélyegyenlőséget javító, antidiszkriminációs intézkedések megvalósítása.

A **Végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni középtávú stratégia** a 2014 – 2020 közötti időszak fejlesztési forrásaihoz történő hozzájárulás ex-ante feltétele. Célja, hogy a megelőzés, a kompenzáció és a korrekció területén egyaránt azonosítsa azokat a beavatkozási irányokat és intézkedéseket, amelyek segítségével javítható a hazai iskolázottsági és képzettségi szint, ezáltal csökkenthető a munkanélküliség, a szegénység és a társadalmi kirekesztettség veszélye. A stratégia a következő átfogó célkitűzések eléréséhez járul hozzá:

- A képzettségi szint növelésének ösztönzése,
- Az oktatási rendszer alkalmassá tétele a képzettségi szint emelésére,
- A befogadó oktatás megteremtése,
- Az egyéni szükségletekre reagáló intézményrendszer létrehozása.

Az intézkedések a **Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiához** kapcsolódó cselekvési terv részét is képezik, a stratégia monitoring rendszerén belül megtörténik folyamatos nyomon követésük.

Az iskolai sikerességet támogató, a lemorzsolódás csökkentését segítő EU-s támogatással megvalósuló programok¹

Az uniós támogatással megvalósuló, az oktatás esélykiegyenlítő funkcióját erősítő fejlesztések a leghátrányosabb helyzetű térségeket kiemelten támogató programokkal és átfogó beavatkozásokkal az oktatás minőségének javítására, és az intézmények szakmai és társadalmi környezete együttműködésének előmozdítására irányulnak. Ennek célja, hogy magát az intézményrendszert tegyék alkalmassá a diákok eredményes oktatására, ezért közvetlenül a halmazottan hátrányos helyzetű gyerekek hátránykompenzálására, esélyeinek javítására irányuló programelemeket (pl. szolgáltatásokat, támogatásokat, ösztönzőket) tartalmaznak.

A „második esély” programok megvalósításának célja, hogy a középfokú végzettséggel nem rendelkező, az iskolarendszertől lemorzsolódott, részben nem tanköteles korú fiatalokat segítsék a középfokú végzettség megszerzésében, illetve a tanulói kudarcok csökkentését vállalják új, egyéni igényekre reagáló, tanulást támogató módszerek bevezetésével.

¹ Az Uniós finanszírozású projektekkel összefüggő számadatok forrása: www.palyazat.gov.hu (Széchenyi 2020)

A közoktatási intézménynek esélyegyenlőség-elvű támogatása (TÁMOP 3.3.8.)

A program megvalósítására az óvodáktól a középiskolákig minden típusú köznevelési intézmény pályázhatott. A program kifejezetten az integrált nevelést támogatja a minimum 15%-ban halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeket nevelő intézményekben, amelyek azonban megfelelnek a pályázati útmutatóban meghatározott integrációs feltételeknek. A konstrukció hozzájárul ahhoz, hogy a többségében halmozottan hátrányos helyzetű tanulókat nevelő oktatási-nevelési intézmények az egész napos iskola keretében olyan tevékenységeket végezzenek, amelyek elősegítik a tanulók iskolai sikerességének javulását. A támogatások konstrukciónként:

Konstrukció	Keretösszeg	Támogatott projektek száma	Megítélt támogatás
3.3.8.-12/1 KMR	0,447 Mrd Ft	13 db	0,349 Mrd Ft
3.3.8.-12/2 konvergencia régió	1,533 Mrd Ft	54 db	1,5 Mrd Ft
3.3.8. B-12 HH	2 Mrd Ft	71 db	1,987 Mrd Ft
Összesen:		138 db	3,836 Mrd Ft

A továbbtanulást erősítő kezdeményezések támogatása (TÁMOP 3.3.10.)

A konstrukció középiskolákat támogat a hátrányos helyzetű tanulók középiskolai sikerességének és felsőoktatásba történő bejutásának elősegítése érdekében. A konstrukció 2012. december 4-én jelent meg. A pályázatok benyújtására 2013. február 22. és április 22. között volt lehetőség. A projekt megvalósításának legkésőbbi dátuma 2015. június 30.

Konstrukció	Értékelt projekt	Támogatott projektek száma	Megítélt támogatás
TÁMOP- 3.3.10.A-12 konvergencia	60 db	55 db	2,156 Mrd Ft
TÁMOP- 3.3.10.B-12 HH	39 db	36 db	1,404 Mrd Ft
Összesen:		91 db	3,56 Mrd Ft

A halmozottan hátrányos helyzetű tanulók iskolai lemorzsolódását csökkentő intézkedések (TÁMOP 3.3.9.)

A tanoda és második esély típusú programok pályázati kiírásai 2012. III. negyedévében megjelentek a Közép-Magyarországi Régió (a továbbiakban: KMR) és a konvergencia régiókban, továbbá külön kiírások történtek a programok támogatására a hátrányos helyzetű kistérségekben. A mintegy 7,5 Mrd Ft értékű támogatási szerződések 2013-ban kerültek megkötésre. A TÁMOP 3.3.9. projekt keretében összesen 125 tanodát támogat a kiíró és forrásbevonás eredményeként további 44 tanoda támogatására nyílt lehetőség a pályázat tartaléklistájáról. A konstrukció keretében tehát 169 tanoda támogatása valósulhatott meg megközelítőleg 4000 tanuló részvételével. 28 második esély típusú program keretei között mintegy 560 diák tanulhat. A pályázati felhívás 2012. július 12-én jelent meg. A pályázatok benyújtási határideje 2012. november 30. volt. A projekt megvalósításának legkésőbbi dátuma 2015. június 30., tartaléklistás pályázatok esetében 2015. október 30.

Tanoda típusú program:

Konstrukció	Beérkezett pályázat	Igényelt támogatás	Támogatott pályázat	Megítélt támogatás
TÁMOP-3.3.9. A/1 (KMR)	43 db	1,207 Mrd Ft	12 db	0,359 Mrd Ft
TÁMOP-3.3.9. A/2	97 db	2,876 Mrd Ft	54 db	1,609 Mrd Ft
TÁMOP-3.3.9. C (HH)	211 db	6,212 Mrd Ft	59db	1,756 Mrd Ft
Összesen:	351 db	10,295 Mrd Ft	125 db	3,725 Mrd Ft

Tartaléklistáról támogatott tanodák:

Konstrukció	Támogatott pályázat	Megítélt támogatás
TÁMOP-3.3.9. A/2	28 db	0,836 Mrd Ft
TÁMOP-3.3.9. C (HH)	16 db	0,444 Mrd Ft
Összesen:	44 db	1,281 Mrd Ft

Második esély típusú program:

Konstrukció	Beérkezett pályázat	Igényelt támogatás	Támogatott pályázat	Megítélt támogatás
TÁMOP-3.3.9.B/1 (KMR)	9 db	0,395 Mrd Ft	7 db	0,299 Mrd Ft
TÁMOP-3.3.9.B/2	12 db	0,554 Mrd Ft	11 db	0,503 Mrd Ft
TÁMOP-3.3.9.D (HH)	12 db	0,524 Mrd Ft	10 db	0,444 Mrd Ft
Összesen:	33 db	1,473 Mrd Ft	28 db	1,247 Mrd Ft

Közoktatási intézmények szerepbővítése, újszerű intézményi együttműködések kialakítása (tanulást segítő támogató formák bevezetése) (TÁMOP-3.2.1. A-11/1)

A konstrukció célja a köznevelési intézmények támogatása új tanulási formák adaptálására, informális, non formális tanulási lehetőségek kialakítására, új típusú intézményi együttműködések támogatása volt. A hagyományos, formális intézményi keretek között nem, illetve nem könnyen oktatható tanulók számára olyan – az egyéni igényekre, szükségletekre szabott – tanulási formák kialakítását célozta, amely elvezeti a tanulót a sikeres iskolai végzettség, szakma megszerzéséhez. A felhívásra 25 pályázat érkezett. Az igényelt összeg 456,252 M Ft volt. A pályázat meghirdetésekor az elszámolható közkiadásokra rendelkezésre álló keretösszeg 1 170 M Ft volt. A felhívásra 61 pályázat érkezett be. A hatályos szerződések alapján 503,020 M Ft került kifizetésre.

Hazai és nemzetközi testvériskolai kapcsolatok kialakítása (TÁMOP 3.3.14)

Az országhatáron belüli és túli, valamint nemzetközi testvériskolai kapcsolatok kialakításával, közös programok megvalósításával járult hozzá a hátrányos helyzetű és nem hátrányos helyzetben élő gyermekek találkozásaihoz, a gyermekek kompetenciájának (szociális, életviteli, kommunikáció, stb.) fejlesztéséhez, ismeretanyaguk bővítéséhez. A pályázat forrása 4,85 Mrd Ft volt. A TÁMOP-3.3.14.A-12/1 (hazai) keretösszege 3 070 M Ft, a leszerződött összeg: 1 985 674 785 Ft (126 db leszerződött pályázat) volt. A TÁMOP-3.3.14.B-12/1 (nemzetközi) esetében a keretösszeg 1 375 M Ft, a leszerződött összeg pedig 518 839 776 (2102), illetve 655 087 886 Ft (2014) volt; 2012-ben 34 db, 2014-ben 44 db leszerződött pályázattal.

4.4. Nemzetiségek a felsőoktatásban

Az Njtv, valamint a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény (a továbbiakban: Nftv.) rendelkezése szerint a nemzetiségi pedagógusképzés állami feladat. A köznevelési intézmények személyi feltételeinek biztosításához a felsőoktatás a pedagógusképzéssel tud hozzájárulni. A nemzetiségi pedagógusképzésben a képző helyek száma óvodapedagógus, tanító és tanárképzésben változatlan, általános probléma azonban, hogy a vizsgált időszakban a hallgatói létszám alacsony.

Az Nftv. rendelkezése szerint az oktatásért felelős miniszter jogosult arra, hogy meghatározza mely, a felsőoktatási intézmények által folytatott szakos képzésen vehető igénybe magyar állami (rész)ösztöndíj. A képzésekre a felvétel teljesítéséhez szükséges minimális felvételi követelményt (minimumpontszámot) a felsőoktatási felvételi eljárásról szóló 423/2012. számú Kormányrendelet határozza meg. Az Nftv. az oktatásért felelős miniszternek biztosít jogkört arra, hogy évente meghatározza a felsőoktatási intézmények által folytatott magyar állami (rész)ösztöndíjjal támogatott képzések tekintetében a Kormányrendelet által meghatározott minimumpontszámot meghaladó felvételhez szükséges minimális felvételi pontszámot. A rendelkezések alapján bárki jelentkezhet a felsőoktatásba, aki a Kormányrendeletben és az azon alapuló adott évi Felvételi Tájékoztatóban előírt felvételi feltételeknek megfelel. Nincs külön korlátozás, nincsenek előre megállapított felvehető keretlétszámok, a felvett jelentkezők kiválasztása – az egyes képzésekre beérkezett jelentkezések pontszám szerinti rangsorolása alapján – a képzésekre felvehető intézményi, szakokra lebontott kapacitás-létszámok, valamint a felvételhez előírt minimális felvételi pontszám-követelmények figyelembevételével történik: ez a nemzetiségi képzések esetén szinte kivétel nélkül 1 fő. A felsőoktatási intézmények a felvételi eljárás során dönthetnek a képzések meghirdetéséről. A nemzetiségi szakokon való továbbtanulás lehetősége a kapacitás-létszámok tekintetében biztosított, ugyanakkor számos képzés esetén egyetlen egy első helyes jelentkező sem jelentkezik a képzésre, így számos képzés nem indul el.

A 2013. évi általános felsőoktatási felvételi eljárásban az adott szakra alapképzésben és osztatlan mesterképzésben az országosan meghatározott állami ösztöndíjas ponthatár 240 pont, 2014-ben 260 pont volt, amely 2015-re 280 pontra változott. 2015-ben a tanárképzés – ezzel a nemzetiségi tanárképzés – tekintetében az országosan

meghatározott állami ösztöndíjas ponthatár 305 pont. A nemzetiségi szakokon mindazok, akik a közoktatási tanulmányaik alapján a minimális felvételi pontszámot elérik, felvételt nyernek. Ösztönző eleme a felvételi eljárásnak, hogy a magyarországi nemzetiségi középiskolában nemzetiségi nyelvből érettségi vizsgával rendelkezők 20 többletpontra jogosultak, ha az érettségi vizsgával azonos nemzetiségi pedagógus szakra jelentkezhetnek.

2013-ban módosult a tanárképzés rendszere és szerkezete. Alapképzésben tanulmányokat kezdő hallgatók diszciplináris irányban folytatták inkább mesterképzési tanulmányaikat és kevésbé választották a tanári mesterszakot, köztük a nemzetiségi tanári mesterszakot. Ezért 2013-tól a nemzetiségi tanárképzés is osztatlan két szakos tanárképzéssé alakult át. Ezzel az érettségivel rendelkezők már a felsőfokú tanulmányaik kezdetén döntenek arról, hogy a nemzetiségi pedagógusképzést választják. A köznevelési rendszer minőségi pedagógus-utánpótlásának biztosítása és a hallgatók felsőoktatási tanulmányainak támogatása érdekében alapította a kormány a Klebelsberg Képzési Ösztöndíjat. Az első ösztöndíjak átadására a 2013/14-es tanévben került sor. Az ösztöndíj hatását ma még nehéz felmérni, de vélhetően növeli a tanárképzést választók számát.

A romológiai ismeretek ma már részét képezik a pedagógusképzésnek. Tanító- és óvóképzésben az általános pedagógiai, módszertani ismereteken túl önálló szakképzettséget eredményező szakirányként, cigány-roma képzési irányultság elnevezéssel is jelen van a képzés. A többciklusú képzésben megindult osztatlan képzésben és a 2013-ban először meghirdetett osztatlan tanárképzésben is a tanári képesítés és a tanári felkészítés része a roma népszerűsítés.

A képzés feltételeinek biztosításában kihívást jelent a felsőoktatási intézmények számára a minőségi képzés feltételeinek, a megfelelő tudományos fokozattal rendelkező oktatói létszám, tanszéki háttér biztosítása és folyamatos foglalkoztatása akkor, ha jelentkezés hiányában nem tud a képzés elindulni. Az oktatásért felelős miniszter kiemelt feladatának tekinti a kis létszámú szakok indításának, fenntartásának támogatását. Az állami és nem állami felsőoktatási intézmények magyar állami ösztöndíj-alapú képzési támogatásán felül biztosított speciális támogatások összegét és ennek változását 2013 és 2014 viszonylatában az alábbi táblázat foglalja össze:

	Nemzetiségi képzés	Kis szakok
2013	123 800 e Ft	207 347 e Ft
2014	160 940 e Ft	269 551 e Ft

4.4.1. Magyar Ösztöndíj Bizottság

A Magyar Ösztöndíj Bizottság (a továbbiakban: MÖB) folyamatosan támogatja a hazai nemzetiségiek kulturális, oktatási lehetőségeit, hogy az anyaországban felsőfokú továbbtanulást, kutatást, tanulmányutakat nyerjenek el és a nyelvszakos hallgatók nyári egyetemeken vegyenek részt. Ugyanakkor – a horvát reláció kivételével – a kérdés nem tekinthető teljesen megoldottnak.

A *Horvátország* és Magyarország között fennálló kulturális, oktatási bilaterális munkaterv alapján a horvát fél ösztöndíjakat ajánl fel teljes- és részképzésre, PhD képzésre, nyári egyetemre, kutatásra. A 2013 és 2015 közötti időszakban összesen 40 horvát nyelv és kultúra iránt érdeklődő, ebből kb. 20 nemzetiségi fiatal tanulhatott Horvátországban, ápolhatta a hagyományait, gyakorolhatta a horvát nyelvet.

Ösztöndíjak Horvátországba	2012/2013		2013/2014		2014/2015	
	pályázó	nyertes	pályázó	nyertes	pályázó	nyertes
teljes képzés	7	4	5	2	4	1
részképzés	3	3	4	3	2	2
PhD tanulmányok	1	1	2	2	1	1
Rész PhD	1	1	0	0	0	0
nyári egyetem	4	4	4	4	3	3
tanulmányút	2	2	3	3	4	4

A *román*-magyar egyezmény ösztöndíjazásáról szóló 19. és 26. munkatervi pontjában foglaltak a beszámolási időszakokra eső két tanév során alig valósultak meg. A nyári egyetem megrendezését a román fél évekkel ezelőtt

felfüggesztette. A Román Oktatási Minisztérium román nemzetiségű fiatalokat nem fogadott képzésre az utóbbi 2 évben. Csak a korábban kezdett nemzetiségi hallgatók fejezheték be a tanulmányaikat Romániában. Azóta csak a kutatók kiutazása megoldható. A kint tanulóknak a MÖB Iroda ösztöndíj kiegészítést ad.

Ösztöndíjak Romániába	2012/2013	2013/2014	2014/2015
teljes képzés	3	1	0
tanulmányút	5	1	4

Szlovákia és Magyarország között oktatási, tudományos munkaterv alapján történik az ösztöndíjasok küldése és fogadása. A beszámolási időszakra eső két tanév ösztöndíj-forgalmára a szlovák–magyar relációban az volt jellemző, hogy magyarok csak nagyon kevesen utaztak ki Szlovákiába, minimális érdeklődés mutatkozott ugyanis a rendelkezésre álló ösztöndíj-lehetőségek iránt.

Ösztöndíjak Szlovákiába	2012/2013		2013/2014		2014/2015	
	pályázó	nyertes	pályázó	nyertes	pályázó	nyertes
tanulmányút	7	7	2	2	1	1
rész doktori	0	0	0	0	1	1
nyári egyetem	7	6	4	3	1	1

A magyar–*szlovén* oktatási és kulturális együttműködéshez az 1992-ben aláírt tudományos, oktatási és kulturális egyezmény, valamint a végrehajtására kötött munkaterv biztosít keretet. Magyarországon az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen folyik szlovén nyelvoktatás. A hallgatók számára biztosított nyári nyelvi kurzusok népszerűek és a beszámolók alapján igen hatékonyak.

Ösztöndíjak Szlovéniába	2012/2013		2013/2014		2014/2015	
	pályázó	nyertes	pályázó	nyertes	pályázó	nyertes
tanulmányút	2	2	0	0	0	0
nyári egyetem	5	3	4	3	4	3

Magyar–*ukrán* viszonylatban évekig nem volt érvényes munkaterv, de 2014 decemberében aláírásra került az új oktatási és tudományos együttműködésről szóló jegyzőkönyv. 2015. március 16-18. között hivatalos látogatás céljából Budapestre érkezett Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériumának háromfős delegációja. A látogatás célja az új jegyzőkönyv végrehajtásával kapcsolatos intézkedések megvitatása, valamint Ukrajna bevonása a Stipendium Hungaricum ösztöndíjprogramba.

5. A NEMZETISÉGI KÖZMŰVELŐDÉS, HAGYOMÁNYŐRZÉS, NEMZETISÉGI KULTÚRA

A kormányzati struktúrában a nemzetiségi kulturális területet – a legutóbbi beszámolási időszakhoz hasonlóan – kulturális szakmai szempontból az EMMI Kultúráért Felelős Államtitkársága, nemzetiségpolitikai szempontból pedig ugyanezen tárca Egyházi, Nemzetiségi és Civil Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkársága kezeli. A tárca kétoldalú nemzetközi kulturális megállapodásait, munkatervét egyezteteti a stratégiai partnereivel, így az adott nemzetiségek országos önkormányzataival, esetenként országos hatáskörű kulturális szervezeteivel. A hazai nemzetiségek anyaországaival létesített kisebbségi vegyes bizottságok (magyar–horvát, magyar–román, magyar–szerb, magyar–szlovák, magyar–szlovén és magyar–ukrán relációban) ajánlásai teljesülésének a rendszeres áttekintésekor, és az új ajánlások megfogalmazásakor a tárca egyeztet a nemzetiségi közösség képviselőivel.

A beszámolási időszakban a nemzetiségek kulturális programjainak megvalósulását az EMMI Egyházi, Nemzetiségi és Civil Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkársága az EMET pályázati keret útján biztosította. A költségvetés nemzetiségi kulturális célú támogatásai az EMMI kezelésében voltak. A nemzetiségi célú nevesített források mellett a Nemzeti Kulturális Alap (a továbbiakban: NKA) és a Nemzeti Együttműködési Alap (a továbbiakban: NEA) pályázatait is nyújtottak támogatásokat a nemzetiségek részére. Az EMET által bonyolított pályázatokról – beleértve a kulturális irányultságúakat is –, e dokumentum támogatási fejezete szól részletesen. A megyei és települési önkormányzatok saját forrásaikból szintén támogatták a nemzetiségek kulturális prog-

ramjait. A források segítségével a nemzetiségek jelentős szerepet tölthettek be a régiók külföldi, anyaországi és szomszédos országokkal kiépített kapcsolatainak ápolásában is.

Az alábbiakban összefoglaljuk a hazai nemzetiségekhez kapcsolódó kultúra legfontosabb területeit a 2013 februárjától 2015 februárjáig terjedő időszakban.

5.1. Közgűjteményi szakterület

5.1.1. Nemzetiségi könyvtári ellátás

A nemzetiségi könyvtári ellátásról több jogszabály is rendelkezik. A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Kultv.) preambuluma szerint a nemzetiségi kulturális hagyományok megőrzése, méltó folytatása, a közösségi és egyéni művelődés személyi, szellemi, gazdasági feltételeinek javítása, a polgárok életminőségét javító, értékhordozó tevékenységek, valamint az ezek megvalósulására létrejött intézmények és szervezetek működésének elősegítése a társadalom közös érdeke. A Kultv. az alapelvek körében kimondja, hogy mindenkinek joga, hogy megismerhesse a kulturális javakat és ezek jelentőségét a történelem alakulásában, a nemzeti, nemzetiségi önismeret formálásában, valamint az ezek védelmével kapcsolatos ismereteket a muzeális intézmények tevékenysége, a könyvtári szolgáltatások, az oktatás, a közművelődés, az ismeretterjesztés, a sajtó és a tömegtájékoztatás útján. A nyilvános könyvtárak a feladataikat a nemzetiségi lakosság számára is ellájták: a mindenkit megillető jog érvényesülése érdekében a könyvtári szolgáltatásokra vonatkozóan a Kultv. 54. § (1) bekezdés a) pontja szerint a nyilvános könyvtárak mindenki által használhatók, e) pontja szerint a helyben nyújtott alapszolgáltatásaik ingyenesek.

A Kultv. 55. §-a alapján minden nyilvános könyvtár alapfeladata, hogy gyűjteményét folyamatosan fejleszti, feltárja, megőrzi, gondozza és rendelkezésre bocsátja; tájékoztat a könyvtár és a nyilvános könyvtári rendszer dokumentumairól és szolgáltatásairól; biztosítja más könyvtárak állományának és szolgáltatásainak elérését; valamint részt vesz a könyvtárak közötti dokumentum- és információcserében. 2013-tól új, a kor igényeit figyelembe vevő alapfeladatokkal bővült a nyilvános könyvtárak feladatrendszere. A könyvtár

- biztosítja az elektronikus könyvtári dokumentumok elérhetőségét,
- a könyvtárhasználókat segíti a digitális írástudás, az információs műveltség elsajátításában, az egész életen át tartó tanulás folyamatában,
- segíti az oktatásban, képzésben részt vevők információellátását, a tudományos kutatás és az adatbázisokból történő információkérés lehetőségét,
- kulturális, közösségi, közművelődési rendezvényeket és egyéb programokat szervez,
- tudás-, információ- és kultúraközvetítő tevékenységével hozzájárul az életminőség javításához, az ország versenyképességének növeléséhez, valamint
- a szolgáltatásait a könyvtári minőségirányítás szempontjait figyelembe véve szervezi.

A Kultv. 64. §-a (3) bekezdése szerint a **települési nyilvános könyvtár** fenntartása helyett az önkormányzat a **megyei könyvtárral** megállapodást köthet és a tőle igénybe vett könyvtári szolgáltatások fogadására alkalmas könyvtári, információs és közösségi helyet működtethet. Ezekben a helyeken a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer működéséről szóló 39/2013. (V.31.) EMMI rendelet 3. § 1. pontja szerint a lakosság számára a szolgáltatást végző megyei könyvtárak a nemzetiségi könyvtári dokumentumok (könyv, újság, folyóirat, CD, DVD, idegen nyelvű dokumentumok és egyéb könyvtári dokumentumok) helyben történő használatát, kölcsönzését és beszerzését is lehetővé teszik. Az EMMI miniszteri rendelet alapján a **nemzetiségi könyvtár**at fenntartó nemzetiségi önkormányzat is igénybe veheti a megyei könyvtár szolgáltatásait megállapodás alapján, annak érdekében, hogy megfelelő kínálatú és minőségű könyvtári szolgáltatásokat biztosíthasson a nemzetiségi lakosság számára. A Kultv. 66. § szerint a megyei könyvtár a megye egész területére vonatkozóan „végzi és szervezi a megye nemzetiséghez tartozó lakosainak könyvtári ellátását”. A megyei könyvtár ennek keretében a kistélepülések mellett a nagyközségek és városok könyvtári nemzetiségi ellátásában vesz részt (dokumentum-szolgáltatás, programkínálat).

Az Njtv. 41. § (1) – (2) bekezdései szerint a nemzetiségek anyanyelvű könyvtári ellátását az **Országos Idegennyelvű Könyvtár** (a továbbiakban: OIK) koordinálja, a szolgáltatásokat az OIK, a megyei könyvtárak és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár nyilvános könyvtári rendszeren keresztül biztosítja. Azokon a településeken, ahol nincs települési önkormányzat által fenntartott települési könyvtár, a nemzetiségi lakosság részére az anyanyelvű könyvtári ellátást az ágazati törvényben meghatározottak szerint kell biztosítani. A 2013–2014-ben megjelent jogszabályi változások több szempontból pontosították a nemzetiségi lakosság számára nyújtott könyvtári szolgáltatások megszervezésének szabályait, egyúttal tájékoztatást adnak a nemzetiségi lakosság számára, hogy jogukat

milyen könyvtári szolgáltatások igénybevétele teszi teljesíthetővé. 2014-ben megjelent az országos múzeum, az országos szakmúzeum, a nemzeti könyvtár, az országos szakkönyvtár és az állami egyetem könyvtárának kiemelt feladatairól szóló 30/2014. (IV.10.) EMMI rendelet, amely a nemzeti könyvtár kiemelt feladataként határozta meg a 8. § 17. pontjában azt, hogy együttműködik a nemzetiségek anyanyelvű könyvtári ellátását koordináló országos szakkönyvtárral, az OIK-kal. Ez a feladat erősíti a könyvtárak együttműködését a nemzetiséghez tartozók könyvtári ellátásának korszerű színvonalon történő megvalósítása érdekében.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár

Az OIK 2013–2014 között a nemzetiségi ellátás keretében a következő tevékenységeket végezte. 2013-ban az OIK költségvetésében 5,44 M Ft állt rendelkezésre az országos nemzetiségi dokumentum-ellátásra. Az év közbeni zároláskor három megyei könyvtár el nem költött keretéből 610 000 Ft elvonásra került. A fenti összegből 1,54 M Ft-ot az OIK saját nemzetiségi gyűjteményének gyarapítására fordított, beszerezte a legfrissebb nemzetiségi szépirodalmi műveket és szakirodalmi munkákat.

A 19 megyei könyvtár és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár részére 11 nemzetiségi nyelvterületről (bolgár, görög, cigány, horvát, lengyel, német, román, szerb, szlovák, szlovén, ruszin) készült ajánlójegyzék. A partnerekönyvtárak számára összesen 738 db dokumentumból álló ajánlólista készült, nyelvek szerinti bontásban, amelyből 17 könyvtár rendelt 1 049 db dokumentumot. Ebből 1 042 db érkezett be 3,14 M Ft értékben.

2013-ban könyvtáranként 20 000 Ft-ot kötelezően roma könyvek beszerzésére kellett fordítani. A megyei könyvtárak ezt a keretet felhasználták, de ezen felül is rendeltek roma könyveket, így összesen 124 db cigány nyelvű vagy témájú dokumentum beszerzése történt meg.

2014-ben az OIK költségvetésében 5,3 M Ft állt rendelkezésre az országos nemzetiségi dokumentum-ellátásra. A fenti összegből 1,29 M Ft-ot az OIK saját nemzetiségi gyűjteményének gyarapítására fordított. A 19 megyei könyvtár és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár részére 11 nemzetiségi nyelvterületről (bolgár, görög, cigány, horvát, lengyel, német, román, szerb, szlovák, szlovén, ruszin) készült ajánlójegyzék. A partnerekönyvtárak számára összesen 613 db dokumentumból álló ajánlólista készült, nyelvek szerinti bontásban, amelyből 19 könyvtár rendelt 1 145 db dokumentumot. Ebből 1 407 db érkezett be 3,59 M Ft értékben (egy rendelési csomagot nem tudott szállítani a kiadó, ezért – a rendelő könyvtárakkal egyeztetve – más dokumentumok kerültek rendelésre, emiatt nagyobb a beérkezett dokumentumok száma az eredetileg rendelt mennyiségnél). A maradványt adminisztrációs költségekre fordították. Ebben az évben könyvtáranként 10 000 Ft-ot kötelezően roma könyvek beszerzésére kellett fordítani. A megyei könyvtárak ezt a keretet felhasználták, de sok esetben ezen felül is rendeltek roma könyveket, így összesen 109 db cigány nyelvű vagy témájú dokumentum beszerzése történt meg.

	Nemzetiségi ellátás keretében dokumentumvásárlásra felhasznált összeg	Beszerezett dokumentumok száma	A beszerezett dokumentumokból cigány nyelvű vagy témájú
2013	5,44 M Ft	1042 db	124 db
2014	5,3 M Ft	1407 db	109 db

A minisztérium a múzeum, valamint az országos szakkönyvtár és a megyei könyvtár éves munkatervéhez szükséges szakmai mutatókról szóló 51/2014. (XII. 10.) EMMI rendeletében szakmai mutatókat is meghatározott arra, hogy a könyvtári szolgáltatásokat a nemzetiségekhez tartozó emberek hogyan veszik igénybe. Ilyen szakmai mutató:

- a nemzetiségi közösségi identitást erősítő programok és a programok résztvevőinek száma,
- a megyei könyvtár által biztosított nemzetiségi dokumentumok száma,
- a nemzetiségi gyűjteménybe bekerült dokumentumok száma,
- a nemzetiségi nyelvű kiadványok, publikációk száma.

A mutatókat 2014-től kezdődően kell alkalmazni a munkaterv elkészítése majd az annak teljesítéséről szóló beszámoló összeállítása során. A mutatókkal jelzett eredményekről 2016-tól kezdődően lehet majd számot adni.

5.1.2. Levéltári terület

Nincs akadálya annak, hogy a jogszabályi előírások teljesítése esetén az országos nemzetiségi önkormányzatok közlevéltárat alapítsanak. Az országos nemzetiségi önkormányzat, mint egyéb közfeladatot ellátó szerv, az általa keletkeztetett 15 évnél régebbi köziratait megőrzésére a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag

védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény 21. §-a szerinti közlevéltár létesítésére jogosult. Erre irányuló szándék esetén ugyanakkor az alapító a levéltári törvény 15. §-ának (2) bekezdésében foglalt – a levéltár működését meghatározó – feltételek teljesüléséről köteles gondoskodni. Az országos nemzetiségi önkormányzatnak tehát vállalnia kell legalább egy felsőfokú végzettségű, levéltárosi ismeretekkel rendelkező munkatárs alkalmazását, valamint az iratok megfelelő őrzését és kutathatóságát biztosító feltételek (zárható, az iratvédelmi szempontoknak megfelelő levéltári raktár kialakítása, savmentes irattároló dobozok vásárlása, kutatóterem működtetése) határidőre történő megteremtését. Erre irányuló kérelem az emberi erőforrások miniszteréhez még nem érkezett. Az önkormányzatok által keletkeztetett 15 évnél régebbi, maradandó értékű iratok mennyisége jelenleg alig haladja meg a pár iratfolyó métert, amelyre levéltárat alapítani nem lenne indokolt.

A köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény 17. § (1a) bekezdés e) pontja alapján a Magyar Nemzeti Levéltár illetékességébe tartozik a nemzetiségi önkormányzatok testülete, hivatala és intézménye levéltári anyaga. A nemzetiségek országos önkormányzataihoz kapcsolódik a *Bolgár Kulturális, Információs és Dokumentációs Központ*, a *Magyarországi Lengyel Múzeuma és Levéltára*, az *Örmény Kulturális, Dokumentációs és Információs Központ*, az *Országos Roma Könyvtár, Levél- és Dokumentumtár*, a *Magyarországi Románok Országos Önkormányzata által fenntartott Dokumentációs és Információs Központ*, a *Magyarországi Szerb Kulturális és Dokumentációs Központ*, az *Országos Szlovák Önkormányzat Dokumentációs Központja*, és a *Magyarországi Ukrán Kulturális és Dokumentációs Központ*.

5.1.3. Múzeumi terület

A magyarországi nemzetiségek tárgyi emlékeinek gyűjtésével a *Néprajzi Múzeum*, a *Szabadtéri Néprajzi Múzeum*, számos egyházi gyűjtemény, valamint a *megyei hatókörű városi múzeumok* és a *települési múzeumok* foglalkoznak. A szentendrei *Szabadtéri Néprajzi Múzeum* különböző tájegységeiben a német, horvát, szlovák, cigány/roma, ruszin, görög épületek, tárgyak, dokumentumok is megtalálhatók, és évente többször nemzetiségi folklór programokra is sor kerül. Más skanzenek az országban további nemzetiségek tárgyi kultúrájára is kiterjesztik a gyűjtőkörüket. Gazdag szakrális anyaggal rendelkezik a miskolci *Magyar Ortodox Egyházi Múzeum*, a szentendrei *Szerb Ortodox Egyházművészeti Gyűjtemény* és a kecskeméti *Görög Ortodox Egyházművészeti Gyűjtemény*.

Nemzetiségi bázisintézmények

A Kultv. 39. § (4) bekezdésének 2013. január 1-jével hatályba lépett módosítása a jogalkalmazás elősegítése és megkönnyítése érdekében régebben is használt, jogilag megelőzőleg nem definiált új fogalmat, a **nemzetiségi bázisintézmény** fogalmát iktatta be. A korábbi években többször felmerült az igény a kategória jogszabályi rendezésére, és használatban is volt a fogalom, elsősorban a mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum (horvát, szerb és szlovén anyag), a tatai Kuny Domokos Múzeumhoz tartozó Német Nemzetiségi Múzeum, valamint a szlovák és román anyagot gondozó békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum vonatkozásában – annak ellenére, hogy jogszabályokban nem létezett. A módosítás és a nemzetiségi bázisintézmény jogi kategóriájának bevezetése ezt a hiányt orvosolta. A definíció szerint a nemzetiségi bázisintézmény olyan muzeális intézmény, amelynek alapfeladatai körében szerepel a nemzetiségi feladatellátás, vagy amelynek állományában nemzetiségi nyelvű vagy nemzetiségre vonatkozó kulturális javak huszonöt százalékot elérő arányban találhatóak. Fontos hangsúlyozni, hogy a módosítás nem a nemzetiségi bázismúzeum fogalmát vezette be, tudatosan nyitva akartuk ugyanis hagyni a lehetőséget a közérdekű muzeális kiállítóhelyek és gyűjtemények számára is, részben Szentgotthárdra figyelemmel. A kultúráért felelős miniszter a működési engedély kiadására irányuló eljárás során – erre irányuló külön kérelem esetén – minősítheti nemzetiségi bázisintézménnyé a muzeális intézményt.

A 2013. január 1-jén hatályba lépő törvényt módosítás óta négy önkormányzat kezdeményezte, hogy az általa fenntartott muzeális intézményt a miniszter nemzetiségi bázisintézménnyé minősítse (szentgotthárdi Pável Ágoston Helytörténeti és Szlovén Nemzetiségi Gyűjtemény, tatai Német Nemzetiségi Kiállítás, mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum, bajai Türr István Múzeum). A nemzetiségi bázisintézmény – a járási múzeumhoz hasonlóan – új jogintézmény, szakmai tartalma pontosításra vár.

Muzeális gyűjtemények és kiállítóhelyek

Magyarországon a múzeumi kisgyűjtemények – vagyis a tájházak, helytörténeti, egyház- és intézménytörténeti gyűjtemények – a lokális területi-települési kulturális élet fontos alapelemei. Fenntartótól, tulajdonostól, illetve jogállástól függetlenül a népi-közösségi kultúra megtartó erejét, a lokális közösségi élethez való ragaszkodást jelenítik meg. Az intézmény a kollektív emlékezet objektív formája, egy település/tájegység múltjának megőrzött népi kultúráját, tárgyi örökségét tárja elénk, a hagyományörzés egyik súlyponti színtere. Az épület, a berende-

zés az egykori életformákat mutatja be, segít megérteni a közösség történelmét, életvitelét, az azonosságtudat kognitív elemeit. Természetes tehát, hogy a tájház gyűjtőnévként említhető kiállítóhelyek a hazai nemzetiségek identitás-megőrző és átörökítő intézményei sorában kiemelkedő szerepet játszanak.

A magyarországi tájházak száma európai viszonylatban is jelentős. Működtetőjük többnyire valamilyen önkormányzat, esetleg civil szervezet vagy magánszemély. A magyarországi nemzetiségekhez köthető tájházak több mint fele a budaörsi *Heimatumuseum* által koordinált német, míg 25% a szlovák anyagot őrző, bemutató intézmény. Természetesen horvát (*lakócsai*, illetve *kópházi horvát tájház*), román (*kétegyházi Román Tájház*), szerb, szlovén (*Kühár Emlékház*), roma (*hodászi Roma Tájház*) és kisnemzetiségi – lengyel, ruszin, ukrán, örmény – kiállítóhelyekről is tudunk, igaz, kisebb számban. Fenntartójuk legtöbb esetben a helyi önkormányzat, illetve a helyi nemzetiségi önkormányzat. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum kiemelt szakmai feladatai között szerepel a tájházak szakmai fejlesztésével, kulturális és turisztikai szerepüknek erősítésével kapcsolatos módszertani feladatok koordinálása. Fejlesztésükhöz az állam pályázati úton támogatást biztosít. Szakmai érdekképviselői szervezetük a Magyarországi Tájházak Szövetsége.

Nemzetiségi támogatások a muzeális intézmények szakmai támogatása keretében

A települési önkormányzatok által fenntartott muzeális intézmények szakmai támogatásának 2013. évi szabályairól szóló 40/2013. (VI. 7) EMMI rendelet értelmében a 2013. évben két nemzetiségi bázisintézmény kapott támogatást:

Komárom-Esztergom megye	Tata Város Önkormányzata	Német Nemzetiségi Kiállítás	infrastrukturális fejlesztés	2,5 M Ft
Baranya megye	Mohács Város Önkormányzata	Kanizsai Dorottya Múzeum	új állandó (délszláv) nemzetiségi néprajzi kiállítás megvalósítása	15 M Ft

A 2014. évben szintén két nemzetiségi bázisintézmény kapott támogatást (a Türr István Múzeum azonban nem nemzetiségi kiállításra):

Komárom-Esztergom megye	Tata Város Önkormányzata	Tatai Német Nemzetiségi Kiállítás	új állandó kiállítás	3 M Ft
Bács-Kiskun megye	Baja Város Önkormányzata	Türr István Múzeum	új állandó kiállítás megvalósítása	2,5 M Ft

További két muzeális intézmény kapott támogatást nemzetiségi feladatellátáshoz kapcsolódó múzeumszakmai tevékenységre:

Bács-Kiskun megye	Baja Város Önkormányzata	Bunyevác Tájház	infrastrukturális felújítás	2,5 M Ft
Budapest	Budapest Főváros XXIII. Kerület Soroksár Önkormányzata	Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény	nemzetiségi kultúra és örökség megőrzése	1 M Ft

5.2. Közművelődési szakterület

5.2.1. A Nemzeti Művelődési Intézet

A Nemzeti Művelődési Intézet, az EMMI háttérintézményeként, a magyar közművelődés stratégiai fejlesztő és szolgáltató intézményeként – 2012-es újjászervezését követően is – megkülönböztetett figyelmet fordít a hazai nemzetiségek élő kulturális hagyományainak alkotó továbbvitelére, valamint közreműködik a hazai nemzetiségi kultúrák sajátos adottságainak, szempontjainak érvényesítésében. A Nemzeti Művelődési Intézet a 2013. és 2014. évben – feladatfinanszírozási rendszerén keresztül – 4 975 766 Ft összeget fordított arra a 27 projektre, amely a hivatalosan elismert nemzetiségek kultúrájának megőrzését közvetlenül szolgálták. Mindez közel 200 találkozási, kulturális alkalmat teremtett az ország 19 megyéjében. Tevékenysége – megyei irodahálózatának tevékenységén keresztül – folyamatos kapcsolattartás, együttműködés a megyékben működő megyei, települési nemzetiségi önkormányzatokkal, civil szervezetekkel, intézményekkel, valamint velük együttműködve és számukra szakmai napok, műhelymunkák szervezése.

A szakterület legrangosabb eseménye a minden év decemberében megrendezett *Nemzetiségi Gála*, amely egyben a nemzetiségi közművelődési szakemberek munkásságát elismerő „Pro Cultura Minoritatum Hungariae”, a „Magyarországi Nemzetiségek Kultúrájáért” elnevezéssel alapított díj ünnepélyes átadója. Az elismerést olyan Magyarországon élő nemzetiséghez tartozó személyek, szervezetek kapják, amelyek kiemelkedő tevékenységet végeznek a Magyarországon élő nemzetiségek körében az anyanyelvű kulturális örökség megtartásáért, fejlesztéséért, s tevékenységükkel hozzájárulnak a Kárpát-medence népeinek együttéléséhez. A Nemzetiségi Gála ünnepi programjának kiemelt jelentőségét bizonyítja, hogy ez az egyetlen olyan interetnikus ünnepi rendezvény, ahol mind a 13 Magyarországon élő nemzetiség egy időben egy térben van jelen és közös együttműködésben, egymás identitástudatát erősítve saját anyanyelvén prezentálja, népszerűsíti sokszínű, gazdag hagyományait egy-egy színpadi produkció által is. A Nemzetiségi Gála 2 évi összköltsége 6,57 M Ft volt.

A Nemzeti Művelődési Intézet az elmúlt két évben – az átszervezésből adódó nehézségek mellett is – megtalálta azt a fejlesztési irányvonalat, amely a Magyarországon élő nemzetiségek kultúrájának megőrzését szolgálja. Országos, egységes adatbázis került kialakításra, a megyei műhelymunkák és közös rendezvények rendszere, valamint a megkötött együttműködési megállapodások is segítik az egyre hatékonyabb munkát, hogy összehangolt szakmai, módszertani fejlesztések valósuljanak meg a közösségfejlesztés, a kreatív és amatőr művészetek, valamint a kulturális örökség területén. A 2014. december 7-én a Horvát Kulturális Szabor egyesületi szövetséggel aláírt együttműködési megállapodás célja a magyar és a horvát nemzeti identitástudat megőrzésének segítése, az amatőr művészeti és kulturális tevékenységek támogatása, a közművelődés magyarországi és horvátországi intézményeinek, szervezeteinek működési kérdésekben való tapasztalatcseréjének elősegítése, a Horvát Köztársaságban és Magyarországon tevékenykedő kultúrával, közösségi művelődéssel, amatőr művészettel foglalkozó civil szervezetek, intézmények, szakemberek együttműködése.

5.2.2. A Hagyományok Háza

A népzene és a néptánc értékeinek gyűjtése, dokumentálása több államilag támogatott intézmény keretében, így a Hagyományok Házában is zajlik. A magyarországi gyakorlat azt mutatja, hogy világviszonylatban is példaértékű az a figyelem, amellyel intézményeink a nemzetiségi kultúra megőrzése, illetve átörökítése felé fordulnak. Egyes nemzetiségek esetében egyenesen arról beszélhetünk, hogy Magyarországon található a világ legjobban dokumentált nemzetiségi folklórhagyománya. Egyes kiemelt nemzetiségi régiók népzenejének, illetve néptáncának feltártsága sokkal aprólékosabb képet mutat, mint a többségi társadalom több, megyeyeni területeket kitevő hazai régiója. Látnunk kell ugyanakkor azt is, hogy a hazai nemzetiségek folklórájának feltártsága a szakterület egyes tartományaiban aránytalanságot mutat. Elég jól dokumentált pl. a romani cigányok tánc-hagyománya, ezzel szemben a beás közösségekben ilyen irányú gyűjtés alig készült. Ezek az arányok jellemzik a Hagyományok Háza közgyűjteményi táráként tevékenykedő Lajtha László Folklórdokumentációs Központ gyűjteményeinek állományait is.

A Hagyományok Háza az állami kitüntetések és díjazások rendszerében két kiemelt területen tevékenykedik javaslattevőként. Az egyik ilyen a *Népművészet Mestere* kitüntetés, itt felterjesztőként évente több javaslatot terjeszt elő. Ezek között az elmúlt évben két ízben is szerepelt nemzetiségi felterjesztett, illetve díjazott: Csiszár Aladár prímás (2014), híres cigányzenész dinasztia tagja, az erdélyi Maros-mente legkiválóbb prímása, a magyarországi tánc-házak, táborok rendszeres meghívott előadója, valamint Kanalas János kosárfonó népi iparművész (2014), aki a cigány származású kézműves több nemzedék hagyományát tükröző tudása alapján évtizedek óta végez színvonalas oktató és alkotó munkát, tudását alkotótáborokban adja át. Tiszta forrásból táplálkozó formavilága, használati tárgyai segítik a népművészet továbbélését.

Az alábbiakban az intézmény néhány programját mutatjuk be a beszámolási időszakból.

Fölszállott a páva

Az MTVA felkérésére a Hagyományok Háza 2011 decemberében kezdett el dolgozni a *Fölszállott a páva* televíziós népművészeti tehetségkutató vetélkedő megvalósításán. A verseny szakmai kritériumainak kidolgozásánál kiemelt szempont volt a magyarországi nemzetiségek, illetve a határon túli magyarok hagyományos kultúrájának megjelenítése. A jelentkezési feltételek szövegében ennek megfelelően szerepelt az a kitétel, mely szerint a „versenyre az autentikus magyar népzene, néptánc és népdal bármely tájegységéhez, illetve a magyarországi nemzetiségi régiók helyi hagyományaihoz kötődő produkciók jelentkezhetnek”. A verseny sikeres lebonyolítását az is jelzi, hogy a műsort a hivatalos mérések tükrében több mint négy millió magyar tévénéző kísérte figyelemmel. A vetélkedő televíziós fordulókban több nemzetiségi, vagy nemzetiségi anyagot választott versenyző is bemutatkozott:

- Khelipeske Rom – Baranya megyei cigány hagyományőrök
- Mlinarak – Békés megyei román táncok
- Okányi Mihány – Békés megyei román táncok
- Tintér Gabriella – nyírségi cigány énekes
- Terne Phrala – cigány népzenei együttes

A területi selejtezők és a televíziós döntők során is örömmel vettük, hogy a nemzetiségi együttesek közül többen ugyanolyan színvonalasan mutatták be a magyar folklór anyagot, mint saját nemzetük zenéjét, táncát.

Zsidó és cigány/roma népzene a Kárpát-medencéből

A Magyar Holokauszt Emlékév programjaként 2014. szeptember 10. és december 20. között a Hagyományok Háza pályázati pénzből valósította meg azt a páratlan koncertsorozatot és gyűjtést, amelyet az *Utolsó Óra* még élő, cigány/roma és zsidó népzene ismerő muzsikusaival végzett. A projekt a Fonó Budai Zeneházban lezajlott Utolsó Óra program (1997-2001) keretében fellépő hagyományőrző zenészekből válogatott, és olyan népzeneészeket látott ismét vendégül egy-egy egész napos gyűjtés erejéig, akiknek munkásságában jelen van a zsidó és cigány/roma népzenei hagyomány, illetve akiknek repertoárjában fellelhetőek a holokauszthoz, a cigánysághoz vagy a zsidósághoz kötődő énekek, hangszeres dallamok. A koncertek során megszólaló zsidó és cigány/roma dalok összekötötték a múlt emlékeit a jelen élő kultúrájával, segítették az emlékezést, ugyanakkor élő bizonyítékai voltak a népzene folytonosságának, továbbélésének. A koncertek és az egész napos gyűjtés a Fonó Budai Zeneházban zajlott. A programban résztvevő zenekarok:

- Técsői Banda (Técső, Kárpátalja) és Mihai Emil (Buza, Mezőség, Erdély)
- Berki Pál, Tamás János és zenekara (Feled, Gömör, Felvidék)
- Csengeri Andrei „Árpi” és zenekara (Magyarszovát, Mezőség, Erdély)
- Horváth András és zenekara (Tiszakóród, Szatmár)
- Lantos Niculae és zenekara (Nagybánya, Erdély)
- Moldovan Remus, Moldovan Giani és zenekara (Mezőörményes, Nagysármás, Mezőség, Erdély)
- Mácsingó Náci és zenekara (Magyarpatka, Mezőség, Erdély)
- Sztojka György és zenekara (Kolozs, Erdőalja, Erdély)
- Jámbor István „Dumnezeu” és zenekara (Szászcsávás, Vízmellék, Erdély)

A balatonfüredi Anna-bál primásversenye

A Hagyományok Háza 2013-ban megszervezte az Anna-bál első, majd 2014-ben a második primásversenyét; a Kárpát-medencei primások számára meghirdetett verseny és gálaműsor Balatonfüred Város Önkormányzatának fő támogatásával és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszékének szakmai támogatásával valósult meg. Az Anna-bál primásversenye páratlan években a magyar népies műzenét játszó cigányprimások, páros években pedig a magyar autentikus népzeneét játszó fiatal primások számára biztosít versenyzési lehetőséget. A különböző tematikájú versenyek egyöntetű elvárása, hogy a hangszeres tudás, hagyományhűség és a művészi előadásmód mellett hangsúlyos legyen a zenekart összefogó és vezető primás egyénisége. A cigányprimásoknak rendezett (2013. évi) verseny díjazottjai: ifj. Sárközy Lajos (I. hely), Salasovics Norbert (II. hely), ifj. Bertók Tibor (III. hely).

I. Kárpát-medencei Népzeneészek Találkozója

A Hagyományok Háza a Szabadtéri Néprajzi Múzeummal együttműködve, széles körű összefogással 2014. szeptember 5-6. között először rendezte meg a Kárpát-medencei Táncházenészek Találkozóját. Az esemény célja, hogy lehetőséget biztosítson a táncházenészek nagy családjának a kötetlen, baráti együttlétre, az ismerkedésre, a szakmai problémák megvitatására, a nagyközönséggel való találkozásra. A rendezvény 2014. szeptember 5-i szakmai programjára népzeneészek, hazai és határon túli magyar és nemzetiségi zenekarok, szóló hangszeresek, énekesek jelentkeztek – közel kétszázan regisztráltak. A rendezvényen a cigányzenészek és a határon túlról érkező cigány/roma muzsikuskok külön portát kaptak. A Hagyományok Háza tevékeny részt vállalt a szlovákiai szlovák táncházmozgalmak elindításában, amely mára több tucat tevékeny bázissal büszkélkedhet. Erre reflektált, amikor egy külön portát biztosított a szlovák táncházasok számára. A program nemzetiségi résztvevői a Khamoro Budapest Band, a Karaván Família, a Kolo együttes, a Vujicsics együttes, valamint a szlovák táncházmozgalmak képviselőiként Michal Noga és zenekara voltak.

A Táncház Napja

Az intézmény a Hagyományok Háza Baráti Köre Egyesülettel együttműködve először 2012-ben rendezte meg a Táncház Napja elnevezésű rendezvényt, amit azóta harmadik alkalommal is sikeresen lebonyolított. A budapesti fő helyszín (Liszt Ferenc tér) programjait és a megelőző, beharangozó folk-flashmobokat a Hagyományok Háza Baráti Köre és a Hagyományok Háza munkatársai közösen szervezték. A tánctéren délelőtt 10 órától este 20 óráig folyamatosan tánc- és énektanítás folyt, amibe bárki beállhatott, aki arra járt. Ezen kívül volt gyerek és családi tánccház, játszóház és énektanítás is. A tanítások között nemcsak magyarországi és határon túli magyar anyagok, hanem nemzetiségi táncok is megjelentek:

- Balkáni, délszláv táncok tanítása – Tarkija Zenekar és Molnár Olivér (2013)
- Cigány táncok – Romano Glaszo és Lakatos György (2013)
- Görög és macedón táncok – Falkafolk Együttes (2014)

A Népművészeti Módszertani Műhely tevékenysége

A Népművészeti Módszertani Műhely 2014-ben az EMMI Nemzeti Tehetség Program 8 M Ft-os pályázatában a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Hodászon két hétvégét az ott élő roma fiatalok továbbképzésére fordított, melynek keretein belül elmélyülhettek a kosárfonás és kanálfaragás mesterségében. Szintén a beszámolási időszak során (2013) nyújtott szakmai támogatást az Ifjú Kézművesek országos pályázatához, melyben több tehetséges roma fiatal művész pályázott és nyert díjat kosárfonás és fonott bútor kategóriában. 2014-ben szakmai támogatást adott a békéscsabai Országos Textiles pályázathoz, ahol a helyi szlovákok hímző szakköre kiemelkedő munkákat mutatott be. A Népi Iparművészeti Múzeumban rendezett időszaki kiállítás a Zalai Megyei Népművészeti Egyesület bemutatkozásával szlovén művészek munkáiból válogatott, egy másik időszaki kiállítás pedig a Békéscsabai Kézműves Iskola bemutatkozásával szlovák hímzéseket mutatott be.

Egyéb rendezvények

2014. december 6-14. között ünnepváró vásár várta az érdeklődőket a Hagyományok Házában és a Corvin téren. A szabadterei koncerteken egyaránt részt vettek a Fölszállott a páva vetélkedőből megismert ifjú tehetségek, nemzetiségi együttesek, csatlakozva a Nemzeti Művelődési Intézet Nemzetiségi Gálájához. Emellett több színpadi előadás együttműködésben valósult meg, ilyen rendezvény volt például 2014. április 12-én a Fáklya Horvát Művészegyüttes és vendégeinek produkciója, amely egy ünnepi gálaműsor volt Kricskovics Antal 85. születésnapja tiszteletére, valamint 2014. december 19-én az 55 éves Fáklya Horvát Művészegyüttes fellépése.

5.3. Művészeti szakterület

A Művészeti Főosztály folyamatosan figyelemmel kíséri valamennyi (a 9. fejezetben részletesen is bemutatott) kisebbségi vegyes bizottság munkáját. A 2013 és 2015 februárja közti időszakot átfogó kormánybeszámoló időtartama alatt a felsorolt vegyes bizottságok munkájában a művészeti területet érintő megvalósult kezdeményezések, végrehajtott ajánlások az alábbiak voltak:

A Magyar–Horvát Kisebbségi Vegyes Bizottság XII. ülésén elfogadott és fenntartott ajánlások jóváhagyásáról szóló 1595/2013. (VIII. 29.) Korm. határozat alapján az EMMI támogatási szerződést kötött Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzatával 600 M Ft értékben. Az összegből a Zlatko & Vesna Prica Művésztelep Kh. Alapítvány tevékenységéhez 6 M, a Pécsi Nemzeti Színház bővítéséhez és felújításához 554,5 M Ft-tal járult hozzá a tárca. A Pécsi Horvát Színház esetében az együttműködés eredményeképpen 2014. április 2-án Hölvényi György egyházi, nemzetiségi és civil társadalmi kapcsolatokért felelős államtitkár és Páva Zsolt, Pécs polgármestere letette az új épület alapkövét. Az eseményen jelen volt Dr. Latorcai Csaba nemzetiségi és civil társadalmi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkár, Ivan Vrkcic, Eszék polgármestere, Ivica Lovric, Zágráb város, Berislav Zivkovic pedig a Horvát Köztársaság nagykövetségének képviselőjében, valamint Hepp Mihály, az Országos Horvát Önkormányzat elnöke.

5.3.1. Nemzetiségi színházak

A Kultúráért Felelős Államtitkárság a magyarországi nemzetiségi színházakat – az előadó-művészeti területen belül elfoglalt speciális helyzetükre figyelemmel – az előadó-művészeti szervezetekre vonatkozó működési célú pályázati konstrukcióban önálló, zárt pályázói csoportként határozza meg és különíti el, pontosan annak érde-

kében, hogy társadalmi szerepvállalásuk, és kifejezetten – ne a többi színházzal versenyhelyzetbe kényszerítve – szakmai teljesítményük alapján kelljen a pályázat bírálóinak és a döntéshozónak ítélkeznie. Ennek a pozitív diszkriminációnak köszönhető, hogy e nemzetiségi színházakat – ugyanazon speciális (köz)feladatot ellátó szervezeteként – egymással állítja rangsorba a pályázat, és nem színházzakmai szempontok alapján.

A nemzetiségi színházak pályázói köre viszonylag állandó, 2014-ben egy új pályázó volt, a Magyarországi Román Kulturális Közhasznú Alapítvány „Egy Profi Színházért”. A teljes pályázói kör: Cinka Panna Cigány Színház Alapítvány, Pécsi Horvát Színház, „Magyarországi Szerb Színház” Nonprofit Közhasznú Kft., Országos Szlovák Önkormányzat Vertigo Színháza, Romano Teatro Kulturális Egyesület, Karaván Művészeti Alapítvány, Hókirálynő Egyesület, Cervinus Teátrum Művészeti Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft, Alternatív Művészeti Alapítvány.

2013-ban a nemzetiségi színházak számára rendelkezésre álló keretösszeg 97,75 M Ft volt, 2014-ben 101 M Ft, 2015-ben 88,8 M Ft volt.

A nemzetiségi színházak működési támogatása 2013-ban és 2014-ben

Név	Székhely/ megvalósítás helye	Megítélt támogatás	
		2013	2014
Pécsi Horvát Színház	Pécs	28 M Ft	28 M Ft
„Magyarországi Szerb Színház” Nonprofit Közhasznú Kft.	Lórév	26 M Ft	24 M Ft
Cervinus Teátrum Művészeti Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság	Szarvas	22,25 M Ft	23 M Ft
Cinka Panna Cigány Színház Alapítvány	Érd	4 M Ft	4 M Ft
Alternatív Művészeti Alapítvány	Budapest XV. ker.	4 M Ft	4,5 M Ft
Vertigo Szlovák Színház	Budapest XI. ker.	3 M Ft	3 M Ft
Karaván Művészeti Alapítvány	Budapest IX. ker.	10 M Ft	11,5 M Ft
Hókirálynő Egyesület az Egészséges és Kulturált Gyermekekért és Családokért	Budapest V. ker.	1 M Ft	1 M Ft
Romano Teatro Kulturális Egyesület	Miskolc	2,5 M Ft	2 M Ft
	Összesen:	100,75 M Ft	101 M Ft

5.3.2. Könyvkiadás

A nemzetiségi nyelven megjelent könyvek és füzetek adatairól nincs összesítésünk. Az anyanyelvű vagy két-nyelvű kiadói tevékenység egyfelől nemzetiségi szervezetek, másfelől a nemzetiségi vagy az anyaországokból érkező olvasókat megcélzó kiadóházak vállalása. Számos országos, regionális, helyi, egyházi, civil szervezeti vagy magán kiadású kiadványról tudunk, amelyek a legkülönbözőbb támogató háttérrel rendelkeznek. Számos országos nemzetiségi önkormányzat ad ki az adott nemzetiségre vonatkozó könyveket.

A Magyar Néprajzi Társaság negyedik évtizede adja ki „*A magyarországi nemzetiségek néprajza*” című tanulmánykötet-sorozatát. Az ország egyik legtekintélyesebb tudományos civil szervezete már az 1889. évi alapításakor leszögezte, hogy célja „a magyar állam és a történelmi Magyarország mai és egykori népeinek tanulmányozása, valamint kölcsönös megismerkedés útján a hazában élő népek közt testvéries egyetértésnek és együvé tartozás érzetének ápolása”. Tudomásunk szerint Közép-Európában egyedülálló kezdeményezésként, 1975 óta jelenik meg a kiadványsorozat a nemzetiségek anyanyelvén és/vagy magyarul. A nemzetiségek saját tudományos kutatóműhelyei és egyetemi oktatóhelyeinek valamint az anyaországok szakembereinek rangos publikációs lehetőségét biztosítják a szóban forgó tanulmánykötetek, amelyek nemcsak az adott magyarországi közösségek, hanem az anyanyelv szerinti országok és a világ nagy könyvtárainak az állományába is belekerülnek. A könyvsorozat

mögé támogatóként évtizedekig a mindenkori kulturális tárca, újabban pedig a nemzetiségpolitikáért felelős tárca állt, emellett esetenként országos nemzetiségi önkormányzatok illetve nemzetiségi egyetemi tanszékek is nyújtanak résztámogatást.

5.4. Nemzetiségi kutatás

A beszámolási időszakban folytatódtak, illetőleg bővültek a nemzetiségek által, valamint a nemzetiségek anyanyelvén folytatott kutatások. Nemzetiségekkel összefüggő kutatási programokat valósított meg a *Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézete* (korábbi nevén: az MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézete), illetve a nemzetiségek hagyományainak, történelmének és jelenének vizsgálatával a *Magyar Néprajzi Társaság* keretein belül működő *Nemzetiségi Szakosztály* is foglalkozott.

Az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézetében (a továbbiakban: Kisebbségkutató Intézet) 25 kutató, szociológusok, történészek, antropológusok, jogászok és politológusok dolgoznak együtt. A kutatások a külhoni magyarság, a magyarországi nemzetiségek, a romák és a zsidóság, valamint a bevándorlók viszonyait vizsgálják. A Kisebbségkutató Intézetben egyaránt folynak alap- és alkalmazott kutatások és nagy hangsúlyt helyez azok megjelenítésére (könyvkiadás, internetes tartalomfejlesztés, illetve a munkatársak jó része felsőoktatási intézményekben is oktat). Az alkalmazott kutatásoknál, de részben az alapkutatások esetében is törekednek arra, hogy a kutatási eredmények a kormányzati munkában, a döntés-előkészítés során felhasználhatóak legyenek. Nagy hangsúlyt helyeznek a digitalizálásra, valamint a keletkező adatállományok – interjúk, kérdőívek, dokumentumgyűjtemények – archiválására.

A 2013. év új fejezetet nyitott a Kisebbségkutató Intézet életében. Mivel az intézet vezetése, illetve belső osztályszerkezete átalakult, a 2011 és 2015 közötti periódusra szóló középtávú terv, valamint a projekt jellegű kötelezettségeken túlmenően, új kutatási irányok – az intézetközi, interdiszciplináris identitáspolitikai, illetve a nemzetiségi kompetenciák különféle aspektusait vizsgáló kutatások – is kirajzolódtak. A romakutatás területén a vizsgált időszakban lokális vizsgálatok folytak, illetve folytatódott a német nemzetiség kutatása és a 2011. évi népszámlálási adatok vizsgálata. A Kisebbségkutató Intézet egyik legfontosabb kutatási területe kezdettől fogva a romákkal kapcsolatos társadalmi folyamatok vizsgálata volt. 2015-ben jött létre az intézetben a Romakutatások Osztálya, amelynek tagjai a roma közösségekkel kapcsolatos társadalmi kérdéseket vizsgálják nemzetközi bérgyazottságban. Az osztály a jelenlegi társadalmi helyzetet a társadalomtörténeti tudásanyagba ágyazva – egyben azt is egyre szélesebb körben feltárva – vizsgálja.

Kiemelten fontos kutatási területnek tekinti az oktatással kapcsolatos kérdéseket, a többségi társadalom és a romák modern identitáskonstrukcióit, az interetnikus viszonyokat és a modernizáció kérdéskörét. Az osztály alapvető célkitűzése egy széleskörű együttműködés kialakítása hazai és nemzetközi kutatókkal, valamint hasonló profilú intézményekkel. Ennek keretében első kezdeményezése volt a Magyar Tudományos Akadémia különböző kutatóintézeteiben dolgozó, roma identitással rendelkező tudományos kutatók összefogása a 2015-ben megalakult Kritikai Roma Tanulmányok Kutatócsoport és a hozzá kapcsolódó műhelymunka keretében. Az elkövetkező időszakban kutatások indulnak a nemzetiségi önkormányzatok, az oktatási kérdések és más, hasonlóan fontos témák vonatkozásában.

A Kisebbségkutató Intézet számára stratégiai kérdésnek számít, hogy a kutatók által felhalmozott és publikált ismeretek a társadalom érdeklődő része számára is elérhetővé váljanak. Ennek érdekében konferenciákat, kéziratvitákat és könyvbemutatókat szervezett, illetve az elektronikus média segítségével is igyekezett széles körben megismertetni a megszületett kutatási eredményeit. Az intézet 2013-ban mintegy 20 nyilvános szakmai rendezvényt (műhelyszemináriumokat és két nagyobb volumenű konferenciát) szervezett, míg 2014-ben 29 nyilvános szakmai rendezvény került megrendezésre: a műhelyszemináriumok mellett neves külföldi kutatók előadásai, könyvbemutatók, vitákkal egybekötött filmvetítések, illetve két kutatóközponti Inkubátor munkacsoport workshopjai, amelyekben az intézet munkatársai meghatározó szerepet vállalnak. Ez utóbbiak köré szerveződött a kutatóközpont konferenciája 2014. november 11-én a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat keretében. Az intézet éves konferenciájára pedig 2014. december 4-én, „Többségi és kisebbségi emlékezetpolitikák Kelet-Közép-Európában 1989 óta” címmel került sor. A Kisebbségkutató Intézet a kutatóközpont részeként ismét bekapcsolódott a Kutatók Éjszakájának országos rendezvénysorozatába, amelynek keretében filmvetítéssel egybekötött szakmai vita zajlott a roma holokausztról.

Az intézet eseményeiről, illetve más, kisebbségkutatással kapcsolatos hírekről, szakmai publikációkról a Kisebbségkutató Intézet honlapja, Facebook profilja, valamint a 2014-ben elindított Youtube csatornája folyamatosan tájékoztatja az érdeklődőket. A szociális médiában 2014 végére a követők száma elérte a 900-at, illetve a Youtube

csatorna is növekvő látogatottsággal bír, amelyeken keresztül az érdeklődők naprakész információkat szerezhetnek. A honlap Digitális Olvasószoba menüpontja folyamatosan bővülő szakirodalmi munkákkal és online adatbázisokkal segíti a szakmai közönséget. 2014 folyamán, döntően intézeti szerkesztésben újraindult a „*Regio – Kisebbség Kultúra Társadalom Politika*” c. e-folyóirat, valamint intézeti közreműködéssel jelenik meg a kutatóközpont nemzetközi társadalomtudományi folyóirata, az „*Intersections – East European Journal of Society and Politics*”. A Kisebbségkutató Intézet munkatársai az elmúlt két évben is jelen voltak a nyomtatott és elektronikus sajtóban az intézet profiljába vágó nemzetiségi témák kapcsán. Az intézeti eseményekről, konferenciákról olykor a sajtó is beszámolt.

2013 tavaszán felkérés történt az Alkotmányvédelmi Hivatal munkatársai számára nemzetiségi jogok, illetve a magyarországi nemzetiségek szocio-demográfiai állapotának, területi megoszlása témakörében szervezett továbbképzés tartására. A Kisebbségkutató Intézet munkatársai nagyszámú tudományos, részben tudományos ismeretterjesztő és szakkollégiumi előadást tartottak Magyarországon, Nyugat-Európában, a szomszédos országokban, de az Egyesült Államokban, Kanadában és Japánban is. Ezek az előadások nemcsak a szakmai közvéleményt vonzották, hanem az érdeklődő laikus közönséget is, és ennek révén az intézetben elért eredmények eljuthattak a témák iránt fogékony külföldi érdeklődők szélesebb rétegeihez is.

Nemzetiségi kutatóintézetek országos nemzetiségi önkormányzatok és nemzetiségi társadalmi szervezetek fenntartásában is működnek. Országos önkormányzati fenntartásban dolgozik a *Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete*, a *Magyarországi Görögök Kutatóintézete*, a *Magyarországi Horvátok Tudományos Intézete* és a *Szerb Intézet*. Egyesületi formában működik a *Magyarországi Románok Kutatóintézete*, egyetemi keretbe épült az *ELTE Magyarországi Németek Kutatási és Tanárképzési Központja*, illetve a Gál Ferenc Főiskola Szarvasi Pedagógiai Karán a Szlavisztikai Kutató Intézetben belül, 2014. február 1-től a *Ruszin Kutatóintézet*. A nemzetiségekért felelős tárca pályázat útján rendszeresen támogatja a nemzetiségi önismeretet, a nevelést, oktatást segítő kutatások megvalósítását.

5.5. Ünnepek, nemzetiségi elismerések

A Kormány 1995-ben december 18-át, az ENSZ Nemzeti vagy Etnikai, Vallási és Nyelvi Kisebbségekhez tartozó Személyek Jogairól szóló Nyilatkozata elfogadásának napját, a Kisebbségek Napjává (2012-től új elnevezése szerint: Nemzetiségek Napja) nyilvánította. A nemzetiségek nyelvi-kulturális értékeinek megőrzésében aktív személyek és közösségek elismerésének céljából 1995-ben a miniszterelnök „Kisebbségekért Díjat” (későbbi elnevezése: „*Nemzetiségekért Díj*”) alapított. A Díjat minden évben december 18-ához kapcsolódva, ünnepélyes keretek között adják át a nemzetiségi közösségek érdekében, a közéletben, az oktatásban, a kultúrában, az egyházi életben, a tudományban, a tömegtájékoztatásban és a gazdasági önszerveződés területén kiemelkedő tevékenységet végző személyek és szervezetek részére. A díjat – a Hazai Nemzetiségi Bizottságnak a nemzetiségpolitikáért felelős miniszter útján tett előterjesztésére – a miniszterelnök adományozza. A Díj 2013-ban és 2014-ben kitüntetett hazai díjazottainak listáját a 7. számú melléklet tartalmazza.

A Nemzetiségek Napja időszakában országszerte is – regionális, megyei és települési – rendezvényekre, kiállításokra, kulturális bemutatókra kerül sor. Számos megyében adnak át a nemzetiségekhez kapcsolódó kitüntetések is.

A *Fővárosi Német Önkormányzat* évente adja át a Budapesti Németységért kitüntetést és ismeri el a pedagógusok munkáját „Az év némettanára/tanárnője” díjjal.

A *Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat* minden évben megrendezi a Nemzetiségek Napjához kapcsolódó ünnepi műsort, valamint mindkét évben szakmai kitüntető díjak adományozásával ösztönözte a megye nemzetiségi közéletének fejlődését.

A *Békés Megyei Önkormányzat* minden év decemberében más-más településen rendezi meg a Nemzetiségek Napját, amelyen a települési nemzetiségi önkormányzatok javaslata alapján valamennyi nemzetiség egy-egy kiemelkedő munkát végző személyt vagy csoportot Békés Megyei Nemzetiségekért Díjban részesíti. A Nemzetiségek Napja rendezvényen központi előadó és kulturális műsor emeli az ünnepség színvonalát.

A *Baranya Megyei Cigány Nemzetiségi Önkormányzat* „Baranyai Cigánységért” Kitüntető Díjat adományozott, a *Baranya Megyei Horvát Önkormányzat* a „Baranyai Horvátokért”/„Za Baranjske Hrvate” Díjat ítélte oda az arra érdemes személyeknek és szervezeteknek.

A *Fejér Megyei Közgyűlés* részéről a Megyénap keretében minden évben átadásra kerül a közgyűlés által alapított Wekerle Sándor Díj, mely a megyében élő nemzetiségek nyelvi, tárgyi és szellemi kultúrájának, történelmi hagyományainak megőrzése, valamint a nemzetiségi jogok védelme és gyakorlása érdekében hosszú időn át kimagasló munkát végző személyek részére adományozható.

A *Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzata* a megyében élő nemzetiségek hagyományörző tevékenységének elismeréseként minden évben a „Megye Napja” alkalmából megrendezésre kerülő ünnepi ülésén adományozza a Nem-

zetiségi-díját, azoknak, akik a megyében élő nemzetiségek nyelvi, tárgyi és szellemi kultúrájának, történelmi hagyományainak megőrzése, valamint a nemzetiségi jogok védelme és gyakorlása, az integrált nevelés-oktatás elősegítése érdekében kimagasló munkát végeznek.

Komárom-Esztergom megyében szintén hagyományosan megünneplik a Nemzetiségek Napját. 2013-ban a német nemzetiség volt a házigazdája a rendezvénynek Környén, a rendezvényeken a helyi kultúrcsoportok, óvodások, iskolások mutatták be produkcióikat. 2014 decemberében a szlovák nemzetiség lakta Vértesszőlősön került megrendezésre a Nemzetiségek Napja. A gyermekek részére a szervezők múzeumpedagógiai és hagyományápoló foglalkozást szerveztek, az ünnepi műsor keretében a helyi kulturális csoportok mutatkoztak be, majd szlovák gasztronómiai bemutatóra került sor. A megyében a Vályi István Díj (emléklap, díszoklevél, pénzfelajánlás) a hátrányos helyzetű roma gyermekekkel, diákokkal és felnőttekkel foglalkozó pedagógusok, továbbá az oktatás, nevelés és közösségszervezés területén tevékenykedők munkáját ismeri el. A díj átadására 2013-ban, Esztergomban a Roma Ifjúsági Találkozón, 2014-ben pedig Tatabányán a Komárom-Esztergom Megyei Közgyűlés Ünnepi Díjátadó Gáláján került sor.

A **Pest** Megyei Német Önkormányzat évente díjjal ismeri el a német nyelvű pedagógusok munkáját.

A **Tolna** Megyei Önkormányzat Közgyűlése minden évben szeptember 1-jén – a Megyenapon – adja át kitüntetett díjait karöltve a roma és a német területi nemzetiségi önkormányzattal, akik a példás együttműködést is reprezentálva szintén ez alkalommal adják át elismeréseiket.

Vas megyében évente kiosztásra kerül a Pável Ágoston Emléklap, valamint a Vas Megye Önkormányzata Szolgálatáért Kisebbségért Tagozata Díj.

A – Nemzeti Művelődési Intézet tevékenységénél már bemutatott – kulturális, közművelődési tevékenység elismeréséért adományozott, „*Pro Cultura Minoritatum Hungariae*” szakmai díjjal emlékérem és díszoklevél jár. A Magyar Néprajzi Társaság egyik rangos díja a „*Pro Ethnographia Minoritatum*”. Két szakembernek ítélik oda minden évben azok közül, akik a nemzetiségek szellemi és tárgyi hagyományainak a feltárása terén mutattak eredményeket.

(Folytatjuk)

Olvassa a BARÁTSÁG-ot! Fizessen elő most 2016-ra!

Éves előfizetési díj: 3000 Ft (1800 Ft + 1200 Ft postaköltség)

A folyóirat előfizethető átutalással:

a Filantróp Társaság Barátság Egyesülete OTP-számlaszámán: 11711034-20813402

e-mail címeink: baratsag@upcmail.hu, eva.mayer@nemzetisegek.hu

honlapunk: <http://nemzetisegek.hu>

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!